

⁷ Tipikus emigránsszemlélet, amit sokban Károlyi is osztott – Stockholmból talán már befejezettnek tűnt a háború, de amíg tartott, a szövetségeseeknek csak az volt fontos, tehát a szovjet hadvezetés is arra törekedett, hogy a még harcoló magyar katonákat és tiszteket megnyerje Horthy átállt tábornokainak példájával.

⁸ Böhmnek – aki az SZDP egyik fontos vezetője, hazatérése után főtítkárhelyettese volt – ez a levele híven tükrözi az SZDP politikai megfontolásait 1945-ben éppúgy, mint a pillanatnyi helyzet bizonyos sajátosságait. Az SZDP az 1920-as években sokat küzdött a forradalmakban „kompromittált”, emigrációba kényszerült szociáldemokraták amnesztiájáért, azaz büntetlen hazatéréséért, részben sikerrel, Böhm és mások esetében sikertelenül. 1945-ben az amnesztia kérdése nem volt már aktuális, de ez nem volt magától értetődő, ki kellett mondani – hiszen a kormányban Horthy három tábornoka ült még, és nem lehetett tudni, hogy ez ideiglenes állapot. Másrészt a levél mutatja, mennyire a múlt, Magyarország világháborús szerepe hatása alatt állt Böhm és az SZDP vezetőségének többsége – ami magyarázza, hogy például a háborús bűnösök megbüntetése vagy a közigazgatás radikális megtisztítása, a jobboldali veszély kérdésében közel álltak a kommunista párthoz, és csak évekkel később döb-bentek rá, hogy az adott helyzetben az MKP nagyobb veszélyt jelent rájuk, mint a Horthy-rendszer maradványai.

⁹ Ullein-Reviczky Antal diplomata, 1939-től a Külügyminisztérium sajtófőnöke, majd kulturális ügyeinek vezetője volt. 1943-ban a Kállay-féle „hintapolitika” exponenseként lett stockholmi követ. 1944. március 19-e után lemondott, és hasonló beállítottságú diplomatatársával kiváló álláspontra helyezkedett, amíg ki nem derül, mi lesz Magyarország sorsa. Végül Svédországban maradt, ahol megírta memoárját.

¹⁰ Bárdossy László diplomata, 1930-ban a londoni magyar követség tanácsosa, 1934-ben bukaresti követ, 1941-ben külügyminiszter, majd Teleki Pál öngyilkossága után 1942 márciusáig miniszterelnök. Mint ilyen ő viselte a felelősséget Jugoszlávia és a Szovjetunió megtámadásáért, a hadiállapot bekövetkeztéért az USA-val és Angliával. A Népbíróóság mint háborús főbűnöst halálra ítélte, 1946. január 10-én kivégezték.

¹¹ Parcher Félix diplomata, a háború alatt a római magyar követség tanácsosa, majd 1943–1944 között aradi konzul.

¹² Kristóffy József diplomata, 1939–1941 között moszkvai, 1943–1944 között koppenhágai magyar követ. Őt nácinak nevezni bizonyára túlzás, de tény, hogy március 19. után a helyén maradt.

¹³ Marosy Ferenc diplomata, 1941–1943 között zágrábi, 1944. március 19., illetve Ullein-Reviczky lemondása után stockholmi magyar követ.

¹⁴ A háborús posta és táviratcenzúra engedélyezte a levél továbbítását, de tartalmi kivonatát megküldte a brit Külügyminisztériumnak, ezt bemutatták a különböző illetékes külügyi tisztviselőknek, a katonai elhárításnak (MI 12), katonai szakértőknek (FO 371/48490).

9. KÁROLYI MIHÁLY DUCZYNSKA ILONÁHOZ

(London, 1945. január 25.)

Tisztelt Asszonyom,

folyó hó 21-i levelére válaszolva, mindenekelőtt le szeretném szegezni, hogy nem személyes okok vagy megsértettség miatt határoztam el magamat arra, hogy Önt az Új Demokratikus Magyarországért Indított Mozgalom tanácsképviselétéről való lemondás-
ra szólítsam fel. Ebben az elhatározásomban kizárólag politikai tényezők befolyásoltak. Az Ön utóbbi időben tanúsított nyílt magatartása és állásfoglalása, valamint január 17-i levele meggyőztek arról, hogy Ön nem bízik a politikámban. A személyes támadások ki-
kapcsolásával is világosan megállapítható, hogy Ön nem tud velem együtt haladni, és
ennek következtében én nem tudok Önnel együtt dolgozni. Önnel is be kell látnia,
hogy olyan munkatársakkal, akik nem bíznak sem a judíciumomban, sem a politikai vo-
nalamban, nem dolgozhatom együtt. Van azonban ennek egy mélyebb politikai jelentő-
sége is. Nekem nagyon vigyáznom kell arra, hogy mozgalmamat ne tekinthessék az ügy-
nevezett fellow travelek találkozóhelyének vagy pláne egy fiók kommunista pártnak.
Éppen erősen oroszbarát politikám és a kommunistákkal való együttműködés érdeké-
ben rendkívül fontos, hogy mind személyem, mind az általam vezetett mozgalom olyan
jelleggel bírjon, hogy a nemzeti összefogás gondolatát ne keresztesse, illetve ne váljék
felesleges kerékké. Ugyanakkor vigyáznom kell arra is, hogy a progresszív politikát ne
kompromittáljam felesleges kompromisszumokkal.

Ön január 21-i levelében kérésemet azzal utasítja vissza, hogy az Ön ügyének elinté-
zése a mozgalom választmánya elé tartozik, és a demokrácia nevében arra kér, hogy a
választmány tárgyalja le a New Democratic Hungary tanács delegációjából való vissza-

vonását, illetve azt akarja kiereszkölni, hogy a választmány előtt ajándékozzam meg bizalmammal, azzal a bizalommal, amelyet Ön tőlem megvont. Ezzel kapcsolatban legyen szabad megjegyezni, hogy én a választmány és a mozgalom tagjait személyes híveimnek tekintem, s ha ezek közül valaki nem ért egyet a politikámmal, természetesnek tartom, ha kilép a mozgalomból. A köztem és a választmány, pláne a tanácsdelegáltak közötti viszonyt sokkal inkább úgy tekintem, mint a miniszterelnök viszonyát a kormányához, mint a miniszterelnökét a parlamentéhez. Mert hiszen nemcsak a New Democratic Movementet, de az egész angliai magyar kolóniát olyan kicsinynek tartom, hogy hipokrizis volna a részünkről, ha bürokratikusán alkalmaznánk a demokrácia törvényeit. Ha egy miniszterelnök nem tud együttműködni a kabinet egyik tagjával, nem viszi az ügyet a parlament elé, hacsak nem egy más párt tagjáról van szó. A többi londoni szervezettel szemben – bár annak a delegáltjait sem választották – természetesen az alapszabályok az irányadók, de a saját delegációmát mégiscsak én választom meg. Ha a választmányom és köztem konfliktus támad, és engem leszavaznak – bár ebben az esetben erről nincs szó –, akkor a dolog természeténél fogva nem én mondom le, hanem a választmány cserélődik ki. Ezt Ön is be fogja látni.

Mindentől eltekintve azonban én a választmányi ülés hercehurcáját az Ön érdekében szeretném elkerülni, mert nem szeretném, ha ennek a kínos ügynek minden részletét kitergetnének. Személyes jelleget adna az egész ügynek, holott a dolgok mélyén politikai okok húzódnak meg. Én Önt nem akarom megbántani, de a mostani nehéz helyzetben olyan delegáltakra van szükségem, akik feltétlenül bíznak bennem. Most, amikor a jövő politikájának irányát szabom meg és tisztázom a viszonyomat a különböző pártokkal szemben, nem engedhetem meg magamnak azt a luxust, hogy egy másik elgondoláshoz, vagy legalábbis másik taktikához közelebb álló személy képviseljen a Tanácsban. Hangsúlyozom, ez a többi pártokkal való jó viszony érdekében is fontos.

Semmi kifogásom nem volna az ellen, hogy Ön, mint férje, Polányi Károly mint kooptált tag részt vegyen a Tanács munkájában, ha ez ellen a Tanács sem emel kifogást. Én nagyon örülök annak, ha Polányi Károly vagy más támogatja a politikámat, vagy hívemül szegődik, de az ilyen általános megjelölés még nem elegendő ahhoz, hogy mint az én delegáltam vegyen részt a munkában. Ehhez erős kölcsönös bizalom és fegyelem szükséges. Ön mindig azt hangoztatta, hogy férje és Ön, annak ellenére, hogy házastársak, különböző politikát jelentenek, de most levélváltásunkból meggyőződtem arról, hogy ez nem áll, és Önök mindenben egy véleményen vannak.

Ön sem politikailag, sem szervezeten nem tanúsított fegyelmet és bizalmat. Különösen nehezményezem, hogy a Tanács értekezletén elmondotta, hogy a választmányi ülésen ki milyen véleményt képviselt. Ezzel egy belső ügyet vitt egy olyan fórum elé, ahol a mozgalom egységét kellett volna kihangsúlyoznia. A Tanácsot alkotó más szervezeteknél is előfordultak véleményeltérések, sőt az is előfordult, hogy ugyanannak a szervezetnek tagjai kisebb ügyekben egymás ellen szavaztak, de még soha nem fordult elő, hogy ellentéteiket és a választmányi üléseiken elhangzottakat a Tanács elé hozták volna. Nehezményezem azt is, hogy amikor előzetesen személyi megbeszélésre hívtam meg, ezt elutasította. Ön megelégedezik arról, hogy én nemcsak a New Democratic Hungary Movement elnöke vagyok, de a külföldi magyarság nagy részének a vezére is, és így azoknak is felelős vagyok tetteimért, akik nincsenek Londonban, de mögém állásukkal bizalmat nyilvánítottak velem szemben. Ez feljogosít arra, hogy én válasszam ki és válasszam meg, hogy who is the right man on the right place,¹ különösen ha arról a Tanácsról van szó, amely politikai szempontból a dolgok előterében van. Természetesen mindenkor meghallgatom munkatársaim véleményét és, mint a legutóbbi esetben is, figye-

lembe veszem a szempontjaikat, de ez is csak akkor történhet meg, ha a bizalom és a fegyelem teljes.

Miután január 17-i levelének személyes vonatkozásait visszavonta, én is visszavonom azt a kérésemet, hogy a New Democratic Hungary Movementből is lépjen ki. Ez a kérés valóban a személyes támadások következménye volt. Én az egész ügyet a legteljesebb diszkrécióval kezeltem, és csak azokkal közöltem, akik az ügyben pro és contra involválva voltak, tehát Kellermann-nal és Havassal. Ezzel módot akartam nyújtani Önnek arra, hogy úgy vonulhasson vissza, ahogy ez Önnek legjobban megfelel. Olyan indokokkal támaszthatja alá lemondását, amelyeknek semmi köze nincs a történetekhez.

Végül szeretném, ha erre a levélre nem válaszolna, és személyesen jönne el, hogy baráti módon oldhassuk meg a problémát. A kapcsolatunkban beállt zökkenő tisztán politikai természetű, és nagyon szeretném, ha ennek nem volna kihatása személyes barátságunkra.

Szívélyes üdvözzel

OSZK K 212. f. (Polányi-gyűjtemény) 566. egység (eredeti)

¹ Ki a megfelelő ember a megfelelő helyre (angol).

10. VÁMBÉRY RUSZTEM KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(New York, 1945. január 28.)

Mélyen tisztelt Elnök Úr, kedves barátom:

Legmélyebb és legőszintébb sajnálattal olvastam december 16-iki leveledben¹ kedves feleséged betegségéről, és azóta úgy értesültem, hogy a helyzet lényegesen javult, és remélem, hogy mire e sorok odaérnek, már ágyon kívül lesz.

A repatriálásra vonatkozólag tökéletesen osztom a leveledben foglaltakat. Magam is próbálkoztam a washingtoni orosz követségtől valamit megtudni, de udvariasságon kívül egyéb választ nem sikerült szerezni. A szófiai rádió tegnapi magyar leadása felszólította a debreceni kormányt, hogy a külföldi magyarokat hívja haza. Nem tudom, hogy ennek a felhívásnak mennyiben volt orosz szankciója, de orosz cenzúra nélkül alig történhetett, bár az is lehetséges, hogy a cenzor nem tulajdonított jelentőséget a szófiai magyarok e kívánságának.

A magyarországi helyzetre vonatkozólag közölt véleményed azóta valósággá vált, legalábbis annak első alternatívája. Hogy az oroszok végül mit fognak csinálni és mit nem; valóban lehetetlen előre megjósolni. Nem tudom, emlékszel-e Bruce Lockhart British Agentjében² elbeszélte esetre, amelyben a francia, angol nagykövet és Sassonov vitatkoztak a különböző diplomáciák relatív értékéről. Az angol természetesen a franciát, a francia az orosz dicsérte; mire Sassonov kijelentette, hogy az angol diplomácia a legkülönb, mert elvégre ki a jó diplomata? Aki nem árulja el, hogy mit fog tenni a jövőben. Ezt pedig legkönnyebb az angolnak megtartani, mert ő maga se tudja. Lehet, hogy most az orosz fogja ezt az előkelő helyet betölteni. Ami annál könnyebb, mert végül sem az amerikaiak, sem az angolok nem tudják, mit akarnak. Magyarország természetesen kicsiny pont a mindenségben, és sorsa nyilvánvalóan attól függ, Közép-Európára nézve miként sikerül megállapodást teremteni vagy nem teremteni. Az oroszoknak a dunai konföderációra vonatkozó oppozíciója, úgy látszik, szűnőben van. Ezt nemcsak Newmannak Balcan Backgroundjából³ (p. 324) következtetem, hanem egy itteni orosz újságírónak e napokban közölt véleményéből is. Leveled írása óta természetesen a helyzet lényegesen megváltozott, úgy katonailag a fegyverszünettel, amelyről a Harchban kimerítően írtam, mint politikailag a debreceni kormány felállításával. Utóbbi első látszatra ugyan Badoglio-